

Η ενσυναίσθηση στις διαπροσωπικές σχέσεις του σήμερα (Γεώργιος Κουννούσιης, Δρ. Θεολογίας, Κοινωνιολόγος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Ο άνθρωπος στη σύγχρονη πραγματικότητα διακατέχεται από σύγχυση και αποπροσανατολισμό από αξίες και συμπεριφορές που άλλοτε χαρακτήριζαν, τόσο τον ίδιο, όσο και την κοινωνία μας[1]. Τα διάφορα κοινωνικο-οικονομικά προβλήματα που ταλανίζουν τον κόσμο της Ύστερης Νεωτερικότητας, με αποτέλεσμα να της αποδώσουν τον όρο Ρευστή Νεωτερικότητα, έχουν κατά πολλού επιδράσει αρνητικά στην ψυχοσωματική ύπαρξη του σύγχρονου ανθρώπου. Η σύγχρονη κοινωνία διακρίνεται για την επιδίωξη του εύκολου κέρδους, την αδιαφορία για τα κοινά, τον εγωκεντρισμό και τον άκρατο καταναλωτισμό[2]. Η πολυμορφία των ρόλων, η αφθονία των δομών, ο πλουραλισμός των τάσεων και η γραφειοκρατική πολυπλοκότητα, δημιουργεί στον άνθρωπο της εποχής μας έντονη κρίση ταυτότητας, ιδίως στη νέα γενιά[3].

Η παραδοσιακή αγροτική κοινωνία έχει αντικατασταθεί – σχεδόν δύο και πλέον αιώνες στην Ευρώπη, τουλάχιστον έναν στον τόπο μας – με τη σύγχρονη αστική ζωή και παράλληλα οι δομές και οι αξίες που τόσα χρόνια διαμόρφωναν το χαρακτήρα και τον κοινωνικό βίο των ανθρώπων έχουν μεταβληθεί[4]. Στη σύγχρονη κοινωνία στην οποία ζούμε, εύκολα διακρίνεται ο ανταγωνισμός, η ιδιώτευση, ο ατομισμός και η έλλειψη κοινωνικής ευθύνης. Το ανθρώπινο πρόσωπο υποτιμάται και μαζί με αυτό υποτιμούνται οι ανθρώπινες σχέσεις και η κοινωνικότητα[5]. Απουσιάζουν οι πρωτογενείς σχέσεις και εντείνεται το πρόβλημα της μοναξιάς[6]. Μπορεί να γίνεται πολύς λόγος στις μέρες μας για τα ατομικά δικαιώματα, και ο άνθρωπος της εποχής μας να μετατρέπεται σε “ισχυρή” αυτόνομη οντότητα, που τυπικά έχει πολλά δικαιώματα και να βρίσκεται στο κέντρο του ενδιαφέροντος της κοινωνίας, ουσιαστικά όμως είναι αδύναμος, μάλλον κοινωνικά απροστάτευτος και αποκομμένος από κάθε συλλογική δραστηριότητα. Επομένως, σήμερα, το μεμονωμένο άτομο εξυψώνεται, μετατρέπεται από ον κοινωνικό σε ον περισσότερο ατομιστικό. Οι συλλογικές ταυτότητες του παρελθόντος χάνουν τη δύναμή τους και τη σημασία τους. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης παρουσιάζει ρήγματα και δυσχεραίνει τη διαδικασία ένταξης του ανθρώπου στο κοινωνικό σύνολο[7].

Απεναντίας, ο άνθρωπος στην Ορθόδοξη Χριστιανική θεολογία χαρακτηρίζεται ως μικρόκοσμος, επειδή εμπεριέχει μέσα του όλες τις δυνάμεις της κτιστής δημιουργίας, τις οποίες έχει ως καθήκον να τις αντιπροσφέρει στο Θεό ως

ευχαριστία[8]. Όμως, λόγω της μοναδικότητας του κάθε ανθρώπου, ως ιδιαίτερης ύπαρξης, θα πρέπει να υπάρχει παράλληλα, εξατομικευμένη προσέγγιση στον τρόπο δράσης και συμπεριφοράς του, χωρίς ταυτόχρονα να διαγράφεται η κοινωνικότητα και η επίδραση των διανθρώπινων επαφών του[9]. Εξάλλου, όπως πολύ σωστά έχει επισημανθεί: «κάθε άνθρωπος δεν είναι μόνο ο εαυτός του, είναι επίσης το μοναδικό, το απολύτως ιδιαίτερο, το σημαντικό πάντοτε και αξιοπρόσεκτο σημείο όπου διασταυρώνονται τα φαινόμενα του κόσμου για μια και ανεπανάληπτη φορά κατά το συγκεκριμένο τρόπο. Γι' αυτό και η ιστορία του κάθε ανθρώπου είναι σημαντική, αιώνια, θεία, γι' αυτό και κάθε άνθρωπος είναι, όσο ζει και εκπληρώνει τα θελήματα της φύσης, θαυμαστός και άξιος προσοχής. Σε κάθε άνθρωπο μορφοποιείται το πνεύμα, σε κάθε άνθρωπο υποφέρει η πλάση, σε κάθε άνθρωπο σταυρώνεται ένας Λυτρωτής... Η ζωή του κάθε ανθρώπου είναι ένας δρόμος προς τον ίδιο τον εαυτό του, η δοκιμή ενός δρόμου, η υπόδειξη ενός μονοπατιού. Κανένας άνθρωπος ποτέ δεν υπήρξε στην εντέλεια ο εαυτός του· όλοι όμως αγωνίζονται να γίνουν, άλλος νωθρότερα, άλλος χαλαρότερα, όπως μπορεί ο καθένας»[10].

Στη ζωή υπάρχουν επιτυχίες και αποτυχίες, όμορφες στιγμές με φίλους αλλά και προδοσίες από αγαπημένα πρόσωπα. Πρόσωπα τα οποία μας έταζαν τον παράδεισο και μας έσυραν στην κόλαση με τη συμπεριφορά και τις πράξεις τους. Οι διανθρώπινες επαφές κρύβουν μέσα τους την απόλυτη ευτυχία, ενώ αρκετές φορές είναι και η αιτία της μεγαλύτερης δυστυχίας. Μια τέτοια σχέση μας αποκαλύπτει ένα σύγχρονο τραγούδι της ελληνικής δισκογραφίας: «όχι που τρέμω το σταυρό/αλλά που δεν μπορώ να βρω/χρυσά καρφιά που να αξίζουν τη θυσία/δε φεύγω για παλικάριά/αλλά που μου 'πεσε βαριά/μες τον Παράδεισο η τόση προδοσία»[11]! Δίκοπο μαχαίρι λοιπόν, και μισοάδειο ή μισογεμάτο το ποτήρι των διαπροσωπικών σχέσεων, μία αληθής σχοινοβασία στην πορεία του ανθρώπου εντός του κόσμου ετούτου.

Η ζωή, συνεπώς, είναι γεμάτη από επαφές με άλλους ανθρώπους, γιατί πολύ απλά ο άνθρωπος είναι ζώο κοινωνικό και ολοκληρώνεται με την έννοια του προσώπου, όταν δηλαδή έρχεται αντίκρυ με το βλέμμα του ομουσίου του που βρίσκεται απέναντί του[12]. Όμως προσοχή: «όταν αυτό το "πρόσωπο" αφαιρείται, η αδυναμία του άλλου προσελκύει τη βία φυσικά και χωρίς προσπάθεια, όπως ακριβώς όταν ενδύεται το "πρόσωπο", η ίδια αδυναμία ανοίγει ένα τεράστιο πεδίο αρωγής και φροντίδας»[13]. Επομένως, «για διαπροσωπικές σχέσεις μιλούμε, όταν οι ενέργειες και γενικότερα η συμπεριφορά ενός ατόμου επηρεάζει τη συμπεριφορά ενός ή άλλων ατόμων, έτσι ώστε να έχουμε αλληλεπίδραση και αμοιβαία ρύθμιση της συμπεριφοράς. Η αμοιβαιότητα αυτή αποτελεί ουσιαστικό

στοιχείο των διαπροσωπικών σχέσεων και χωρίς αυτήν δεν μπορούμε να μιλούμε για διαπροσωπικές σχέσεις. Με τον καιρό και με τις διαπροσωπικές σχέσεις αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη κοινωνικές σχέσεις, όπως φιλίες, έχθρες, αποστροφές, συμπάθειες κλπ. Τέλος ένα τελευταίο βήμα στην ανάπτυξη της ομάδας αποτελεί η διαμόρφωση δομών, η λειτουργία των οποίων διέπεται από την αποκρυστάλλωση κανόνων της ομάδας»[14].

(συνεχίζεται)

[1] Το κείμενο αυτό αποτέλεσε εισήγηση στο ΙΑ΄ Εκπαιδευτικό Θεολογικό Συνέδριο του Συνδέσμου Θεολόγων ΟΕΛΜΕΚ, που πραγματοποιήθηκε το Σάββατο, 6 Φεβρουαρίου 2016 στο Συνοδικό της Ιεράς Μητροπόλεως Ταμασού με θέμα: «Το διαχρονικό δικαίωμα του ανθρώπου ως πρόσωπου για επικοινωνία με το Θεό και το συνάνθρωπο: προοπτικές ευόδωσης».

[2] Zygmunt Bauman, Παράπλευρες Απώλειες. Κοινωνικές ανισότητες στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, (ελλ. μτφρ. Ε. Παραδέλλη - επιστ. επιμ. Θ. Παραδέλλης), Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2012, σελ. 11-14.

[3] Χρίστου Τσιρώνη, Κοινωνικός Αποκλεισμός και Εκπαίδευση στην Ύστερη Νεωτερικότητα, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 54.

[4] Ιωάννη Πέτρου, Κοινωνική Θεωρία και Σύγχρονος Πολιτισμός, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 47-179.

[5] Ιωάννη Πέτρου, Κοινωνιολογία, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2007, σελ. 159-161: «Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου πραγματοποιείται μέσα από τη λειτουργία βασικών θεσμών της κοινωνίας, αλλά και άλλων φορέων που αναπτύσσονται μέσα σε αυτήν». Βασικοί θεσμοί που επιτελούν την κοινωνικοποίηση του ανθρώπου είναι η οικογένεια, η εκπαίδευση και η παιδεία, η θρησκεία και το κράτος. Συμβάλλουν επίσης οι φιλικές παρέες, οι γειτονιά, όπου αυτή λειτουργεί, οι μικρές ομάδες, οι σύλλογοι κ.ά. Περισσότερο όμως από όλα αυτά παίζουν καθοριστικό ρόλο τα ΜΜΕ και οι νέοι τρόποι επικοινωνίας, όπως είναι το διαδίκτυο. Όταν απουσιάζουν όλα αυτά τότε η μοναξιά είναι αυτή που χαρακτηρίζει την καθημερινότητα του ανθρώπου.

[6] Daniel Goleman, Κοινωνική νοημοσύνη. Η νέα επιστήμη των ανθρωπίνων σχέσεων, (ελλ. μτφρ. Χρ. Ξενάκη), Πεδίο, Αθήνα 2012, σελ. 322: «Αυτό που οδηγεί στη μοναξιά είναι η έλλειψη στενών, φιλικών επαφών. Σημασία έχει η ποιότητα των αλληλεπιδράσεών μας: δηλαδή πόσο θερμές ή συναισθηματικά απόμακρες, πόσο υποστηρικτικές ή αρνητικές είναι. Αυτό που συσχετίζεται άμεσα με την υγεία μας είναι μάλλον η αίσθηση της μοναξιάς παρά αυτός καθαυτός ο αριθμός των γνωστών και των επαφών που έχει κάποιος. Όσο μεγαλύτερη μοναξιά αισθάνεται το άτομο, τόσο πιο κακή είναι η ανοσοποιητική και καρδιαγγειακή του λειτουργία». Sarah Pressman et al., "Loneliness, Social Network Size, and Immune Response to Influenza Vaccination in College Freshmen", Health Psychology 24 (2005), pp. 297-306.

[7] Θεανώ Μανουδάκη, «Κοινωνικός αποκλεισμός και νεανική παραβατικότητα», στο: Κοινωνικός Αποκλεισμός. «Για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε...», (εισαγ.-επιμ. Δ.

Παπαδοπούλου), Αρμός, Αθήνα 2002, σελ. 286-287.

[8] Γρηγορίου Νύσσης, Περί κατασκευής ανθρώπου 16, PG 44, 177D-180AB. Ιωάννη Ζηζιούλα (Μητροπολίτη Περγάμου), Η κτίση ως ευχαριστία. Θεολογική προσέγγιση στο πρόβλημα της Οικολογίας, Ακρίτας, Αθήνα 19982, σελ. 93-123.

[9] Μ. Βασιλείου, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν, PG 31, 404A-405A. Γρηγορίου Θεολόγου, Ἀπολογητικός περὶ τῆς εἰς Πόντος φυγῆς, Λόγος 2,39, PG 35, 448AB· Λόγος 2,21, PG 35, 429D. Ιωάννη Χρυσοστόμου, Περί Ἱερωσύνης 1,8, PG 48, 629A· 2,4, PG 48, 634 κ. ἐξ.· 3,16, PG 48, 654.

[10] Hermann Hesse, Ἐνα θαύμα κάθε ἀρχὴ τὴν κατοικεῖ. Στάδια στὸ δρόμο τῆς ζωῆς, (ελλ. μτφρ. Θ. Λουπασάκη), Σμίλη, Αθήνα 1993, σελ. 7.

[11] Νατάσα Μποφίλιου, «Μέχρι το τέλος», στο: Μέχρι το τέλος (2008), σε στίχους Γεράσιμου Ευαγγελάτου και μουσικῆς Θέμη Καραμουρατίδη.

[12] Ανέστη Κεσελόπουλου, Προτάσεις Ποιμαντικής Θεολογίας, Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2003, σελ. 189-215.

[13] Zygmunt Bauman, Παράπλευρες Απώλειες, ό.π., σελ. 96-97.

[14] Καψάλη Αχ., Παιδαγωγική Ψυχολογία, Αδελφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2005, σελ. 416.